

BELHÎ, Ali b. Ahmed

(علي بن أحمد البخی)

Nûruddîn Ebû'l-Kâsım
Alî b. Ahmed el-Belhî**IV. (X.) yüzyılın ikinci yarısında
yaşadığı bilinen
astronom ve matematikçi.**

Hayatı hakkında bilgi bulunmamakta, yalnız eserleriyle tanınmaktadır. Muhtelif yazmaları mevcut olan üç eserinden hiç-biri henüz yayımlanmamıştır. Bazı nüshaları İstanbul kütüphanelerinde de bulunan eserleri şunlardır: 1. *Sırrü'l-esrâr fi haқиқatı't-tesyîr ve'l-istimrâr* (TSMK, Hazine, nr. 486). 2. *Kitâbü'l-Medhal fi 'ilmi'n-nücûm* (*Kitâbü'l-Medhal fi'l-aḥ-kâmi'l-felekiyye*) (Süleymaniye Ktp., Yenicami, nr. 1193, Ayasofya, nr. 2702; Nuruosmaniye Ktp., nr. 2799). 3. *Kitâbü'l-Kırânât* (Nuruosmaniye Ktp., nr. 2799/2) (eserleri ve diğer yazmaları hakkında geniş bilgi için bk. Sezgin, VII, 176-177).

BİBLİYOGRAFYA :Sezgin, *GAS*, VII, 176-177; D. Pingree, "Alî b. Ahmed Balḫî", *Elr.*, I, 848.

DİA

BELHÎ, Ebû Ali

(أبو علي البخی)

Ebû Alî Abdullâh
b. Muhammed b. Alî el-Belhî
(ö. 295/908)**Muhaddis.**

Ebû Ali el-Belhî diye meşhurdur. İbrâhim b. Yûsuf, Kuteybe b. Saîd, Hediyye b. Abdülvehhâb, Ali b. Hucr gibi Belh ve Merv bölgesi muhaddislerinden hadis tahsil etti. Kendi bölgesinde ilmini yaydıktan sonra ileri yaşlarında Nişâbur'a geçti, oradan da Bağdat'a gitti. İbn Kâni', Ebû Bekir eş-Şâfiî ve Cîâbî gibi muhaddisler ondan hadis rivayet ettiler.

Zehebî'nin belirttiğine göre (*Tezkiretül-huffâz*, II, 690), senesinde Ebû Ali el-Belhî'nin de bulunduğu hadisler İbn Kâni'in *Mu'cem*'inde ve Temmâm b. Muhammed er-Râzî'nin *Fevâ'id*'inde yer almıştır (bk. Sezgin, I, 188, 220).

Hatîb el-Bağdâdî tarafından övülen Ebû Ali el-Belhî, İslâm dünyasını ve özellikle Bağdat hilâfet merkezini tehdit altında tutan Şii İsmâiliyye mezhebinin siyasî temsilcileri durumundaki Karmatîler tarafından 295 (908) yılı sonlarında Belh'te şehid edildi. Bu tarih 294 olarak da zikredilmektedir.

Telif ettiği *Kitâbü'l-İlel* ve *Kitâbü'l-Târîh* adlı iki eseri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, X, 93-94; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, VI, 79; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, II, 690; a.mlf., *A'lamü'n-nübelâ*, XIII, 529-530; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 219; Sezgin, *GAS*, I, 188, 220; Kays Âl-i Kays, *el-İrânîyyün ve'l-edebül-'Arabî*, Tahran 1984, II/1, s. 308-309; H. Schützinger, "Balḫî, Abū 'Alî 'Abd-Allāh", *Elr.*, III, 598.

ALİ YARDIM

BELHÎ, Ebû Mutî'

(bk. EBÜ MUTİ' el-BELHÎ).

BELHÎ, Ebû Zeyd

(أبو زيد البخی)

Ebû Zeyd Ahmed b. Sehl el-Belhî
(ö. 322/934)**Filozof, ahlâkçı, tabip ve coğrafyacı.**

236 (850) yılında Horasan'ın Belh şehri yakınındaki Şamistiyan köyünde doğdu. İlk öğrenimini babasından gördü. Daha gençlik yıllarında uzun seyahatler yapmayı, özellikle Irak'a gidip oranın bilginlerinden ders okumayı planlıyordu. Nitekim katıldığı bir hac kafilisiyle Irak'a gitti. Burada sekiz yıl kaldı. Çeşitli yöreleri dolaşıp tanıdığı bilginlerden dersler aldı. Bu döneminin en kayda değer olayı onun İslâm filozofu Kindî'nin öğrencisi olmasıdır. Bu ünlü filozofun yanında felsefî disiplinleri içice kavradı. Bu arada din ilimleri ve tıp konularında araştırmalarda bulundu. Fikrî arayışları kendisini bir aralık astrolojiye yönelttiyse de tabiat ilimleri ve matematikte ilerledikçe astrolojinin geçerliliğine olan inancını kaybetti. Aynı dönemde bir edebî şahsiyet olarak da ün yaptı. Nitekim İbnü'n-Nedîm kendisini filozof olarak değerlendirmesine rağmen edebiyatçılar grubu içinde zikreder (*el-Fihrist*, s. 153). Gerek patlak gözlü (câhizü'l-ayn) oluşu gerekse ilim ve edebiyatı entellektüel şahsiyetinde birleştirmiş olmasına işaretle Belhî'nin adı sık sık ünlü Mu'tezile bilgin ve edibi Câhiz'in adıyla birlikte anılmıştır. Bağdat'ta geçirdiği yıllar içinde kendisine "Horasan'ın Câhiz'i" lakabının takılmış olması aynı benzetmenin bir ürünü olmalıdır.

Ebû Zeyd el-Belhî çok sevdiği Belh'e yeniden döndüğünde yetiştirdiği sahalar da dersler vermeye başladı. Burada iyiden iyiye yayılan üzü, Sâmanî Emiri Nasr b. Ahmed'in (914-943) iktidara geçişiyle

birlikte devlet adamlarıyla ilişkiye girmesine yol açtı. Ancak bu ilişki pek mesut bir seyir takip etmedi. Zira Belhî, gençken ateşli bir İmâmiyye mensubu olarak çıktığı Belh'e Sünnî bakış açısına daha yakın telakkilere sahip olarak dönmüş, bu yeni anlayışla yazdığı bazı eserler devlet kademelerindeki aşırı veya sapık cereyanlara mensup çevrelerle ters düşmesine yol açmıştı. Belh şehrinin Ahmed b. Sehl b. Hâşim el-Mervezî'nin (918-919) eline geçmesi üzerine kendisine yapılan vezirlik teklifini reddetti ve yalnızca kısa bir süre için sekreter olarak çalıştı. Bu dönemde hararetli tartışmalara yol açan Arap-Fars rekabeti gündemdediydi ve emir Arapçılık taassubundan etkilenmiş bulunuyordu. Belhî çevresindeki bu tartışmaları itidale sevketmede önemli bir rol oynadı. İrkların veya sahâbilerin birbirine mutlak anlamda üstün tutulmaması gerektiği fikrini telkin ederek gerçekte siyasî boyutlara sahip bu tartışmaları yatıştırırmaya gayret etti.

Belhî, Emîr Ahmed b. Sehl'in iktidarı kaybetmesinden sonra doğduğu köye çekilip satın aldığı bir çiftlikte ilmi faaliyetle meşgul oldu. Bir aralık Sâmanî emirinin Buhara'da vezirlik teklifini kabul ettiyse de yolda bu fikrinden vaz geçerek Şamistiyan'a döndü ve burada vefat etti.

Şehristânî'nin önde gelen İslâm filozofları arasında saydığı (*el-Milel*, II, 158) Belhî'nin, en ünlü talebesi Ebû'l-Hasan el-Âmirî'dir. Ayrıca Belhî'nin biyografisini kaleme aldığı anlaşılan Ebû Muhammed Hüseyin b. Muhammed el-Vezîr ile *Cevâmî'ul-ülûm* adıyla şematik bir ilimler tasnifi ve ahlâk risâlesi kaleme almış bulunan İbn Ferîdun da onun talebeleri olarak kaydedilmektedir. Eğer İbnü'n-Nedîm'in Ebû Bekir er-Râzî'nin felsefe hocası olarak zikrettiği Belhî Ebû Zeyd el-Belhî ise onun öğrencileri arasında bu tabip-filozofu da katmak gerekir. İbnü'n-Nedîm Râzî hakkında bilgi verirken Ebû Zeyd künyesini zikretmeden ve daha önce edebiyatçılar arasında incelediği filozofa hiçbir göndermede bulunmadan Belhî adlı bir şahsın Râzî'ye felsefe okuttuğunu belirtmektedir. Onun verdiği bilgiye göre bu Belhî seyahate çok düşkün bir şahsiyettir; felsefeyi ve antik kültürü iyi bilmektedir; çok eser vermiştir ve eserlerinin müsveddeleri bile elden ele dolaşmaktadır. Râzî ile akrandır ve Râzî bu gezginci filozofun eserlerini kendine mal edecek kadar ilgiyle okumuştur (*el-Fihrist*, s. 357). Bu özel-

likler Ebû Zeyd el-Belhî'ye oldukça uy-
maktadır ve Belhî'nin tıp ile ahlâk ara-
sında kurduğu ısrarlı ilişkinin Râzî'ye *et-
Tıbbûr-rûhânî* adlı eserin ana fikrini il-
ham etmiş olması muhtemeldir (bk. Kut-
luer, s. 131-132; Abdullah Ni'met, s. 119).

Belhî'nin fikrî şahsiyetinde en fazla
ön plana çıkan eğilim dinle felsefenin
uzlaştırılmasıdır. Bir yandan tefsir çalış-
maları yapan ve çağının müfessirlerince
itibar görmüş metinler kaleme alan Bel-
hî'nin bir yandan da coğrafya, matema-
tik, astronomi, tıp, ahlâk, siyaset gibi
çok çeşitli sahalarda eserler vermesi bu
tavrının bir sonucudur. Belhî hocası Kin-
dî gibi ilâhî bilginin beşerî bilgideki art-
ma veya derinleşmenin miktarı oranın-
ca kavranabileceğine inanıyordu. Onun
gözünde bir ilâhî ve yüce hikmetler top-
lamı olan dini gerçek anlamda kavrama-
nın yolu beşerî hikmet arayışının ifadesi
olan felsefî araştırmalardan geçmekte-
dir. Dolayısıyla din hem bu hikmet ara-
yışında kılavuzluk eden, yönlendirici emir
ve nehiyleriyle felsefî araştırmanın ilke-
lerinden uzaklaşmaya engel olan bir me-
tot, hem de bu araştırmaların sonun-
da yeniden ve derinlemesine kavranmış
hakikat olmaktadır. Onun söz konusu
yaklaşımı şu sözlerle ifadesini bulmuş-
tur: "Din yüce felsefedir. Bir kimse di-
nin emirlerini yerine getirmediği filozof
olamaz" (bk. Beyhakî, s. 27). Burada
dinin Latin dünyasındaki *philosophia pe-
rennis* (ezelî felsefe) anlayışını hatırlata-
cak şekilde bir ezeli ve ilâhî hikmet ola-
rak kavrandığı açıktır. Bu yaklaşımın
mantikî sonucu olarak beşerî araştırma
ile ulaşılan bir hikmetin dinî hikmetle
uzlaşması gerektiğine inanan Belhî, fel-
sefî araştırmayı dinî düşüncenin sınırları
içine sokmak istemiş olmalıdır. Ten-
kitçiliğiyle tanınan Ebû Hayyân et-Tev-
hîdî bile *Takrîzü'l-Câhîz* adlı eserinde
Belhî'yi göklere çıkarırken onun bu özel-
liğini de vurgulayarak insanlar içinde Bel-
hî'den başka hikmet ve şeriati uzlaştı-
ran birinin görülmediğini belirtmekte-
dir (bk. Safedî, VI, 378).

Câhîz adının Belhî'nin de adını hatırlatması, onun edebî ve felsefî dili aynı
metin içinde rahatlıkla birleştirebilme-
sinden kaynaklanmış olmalıdır. Antik
felsefe konusunda bir otorite sayılma-
sına rağmen sırf metodunun edebî özel-
liğinden ötürü İbnü'n-Nedîm tarafından
edebiyatçılar arasında incelenmesi de
onun bu tarzına işaret etmektedir. Her-
halde mizacı gereği analitik metotla zihni
tatmin etmenin yanı sıra edebî üslup-

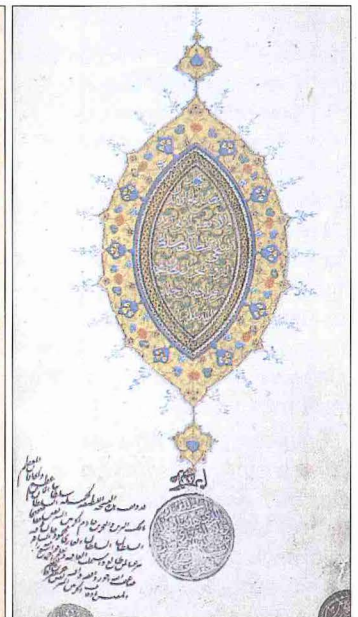
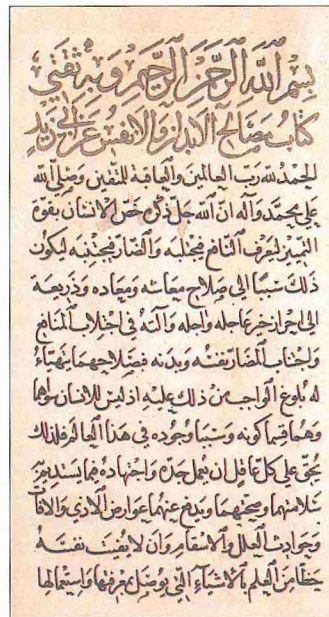
la ruhu tatmin etmeyi de önemli say-
maktaydı. Mizacının bu dengeleyici özel-
liği kendisine bir yandan din-felsefe ve
felsefe-edebiyat arasındaki uzlaşma nok-
talarını tesbitte yol gösterirken diğer
yandan aşırı fırka mensupları ve sapık
inançlılara karşı teorik mücadele verme
azmini de beslemiş görünmektedir. Dö-
neminde resmî kademelere kadar yük-
selebilen, dinin ve peygamberliğin lü-
zumsuzluğu, bazı dinî merasimlerin saç-
malığı, batinî te'vilin gereği vb. iddialara
sahip "zenâdika" hareketiyle mücade-
le etmesine ve bu uğurda devlet adam-
larıyla arasının açılmasına rağmen (bk.
Yâkût, III, 65-66) kendisinin zaman za-
man haksız bir sapıklık (ilhad) suçlama-
sına mâruz kalmış olması Belhî için ta-
lihsizlik olmuştur.

Aklî (felsefî) ilimler içinde matematik
ve astronomiye özel bir ilgi duyan Belhî,
belki sırf bu yüzden hocası Kindî'nin ak-
sine astrolojiye inanmamış ve ancak ma-
tematik ve fizik esaslara dayalı bir gök
biliminin geçerli olabileceğini savunmuş-
tur. Kendisinden on altı yıl sonra vefat
edecek olan Fârâbî'nin *en-Nüket fîmâ
yaşıhhu ve mâ lâ yaşıhhu min ahkâ-
mi'n-nücûm* adlı eserindeki ayırımları
dile getirmiş olması bakımından Belhî'nin
bu yaklaşımı önemlidir. Onun bu tav-
rında aynı zamanda bir astronom ve ma-
tematikçi olan Sâmanî Veziri Ebû Ca'fer
el-Hâzin'in de etkisi bulunmalıdır; adı
geçen bilgin vezirle olan fikrî münase-
beti sayesinde Belhî coğrafya ile
ilgili çalışmalara da koyulmuş, daha son-
ra geliştireceği Hâzin'e ait haritalar bu

konuda kendisine engin bir ufuk kazan-
dırmıştır. Coğrafya alanında yaptığı ve
Kindî ekolünün tipik eğilimini yansıtan
çalışmalar ünlü İslâm coğrafyacıları İsh-
tahrî ve İbn Havkal'ın eserlerine kaynak-
lık etmiş, Batılı araştırmacılar nezdin-
de de uzun süre yalnızca büyük bir coğ-
rafyacı olarak tanınmasına yol açmıştır.
Belhî coğrafya okulunun kurucusu sayı-
lan Belhî'nin coğrafya ilmindeki yeri ve
önemi özellikle De Goeje ve Barthold'un
yaptığı incelemeler sayesinde tesbit edil-
miştir (bk. *Hudûdü'l-'âlem*, s. 19).

Eserleri. İbnü'n-Nedîm Belhî'ye kırk üç
eser nisbet eder. Yâkût bu sayıyı elli al-
tıya çıkarır. Ancak onun eserlerinden gü-
nümüze yalnızca ikisi ulaşmıştır. Bu se-
beple ilmî şahsiyeti daha çok kendisin-
den sonraki etki ve yankılarıyla belirle-
nebilmektedir. 1. *Meşâlihu'l-ebdân ve'l-
enfûs*. Belhî'nin tıp ve ahlâk konusun-
daki fikirlerini tesbite yarayan ve iki ana
bölümden oluştuğu için *el-Mağâleteyn*
olarak da anılan bu eser, müellifinin ça-
ğına ait tıbbî birikimi özümlediğine ye-
terli bir delil teşkil ettiği gibi tıp ve ah-
lâkî aynı ilmî disiplin çerçevesinde bir-
leştiren anlayışın da İslâm dünyasın-
daki öncüsü durumundadır. Nitekim ken-
disi, beden sağlığına dair yeterince ki-
tap yazıldığı halde bu eserine gelinceye
kadar ruh sağlığıyla ilgili kayda değer
bir eser verilmediğinden söz etmekte
ve bu konuda hem ilk hem orijinal olma
iddiasını taşımaktadır (bk. *Meşâlihu'l-eb-
dân ve'l-enfûs*, s. 273-275). Belhî "bedenî
tıp" ile "ruhanî tıp" kavramlarının ortak
terimini bir ilişkinin hareket noktası yap-

Ebû Zeyd
el-Belhî'nin
*Meşâlihu'l-
ebdân
ve'l-enfûs*
adlı eserinin
unvan
sayfasıyla
ilk sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Ayasofya,
nr. 3740-3741)

makta ve böylece beden ile ruh arasındaki etkileşmenin sağlık ve hastalık bakımından nelere yol açabileceğini incelemektedir. Belhî'nin akrası olan ve muhtemelen kendisinden felsefe okumuş bulunan Ebû Bekir er-Râzî'nin *et-Tıbbü'r-rûhânî* adlı eserinin paralelinde olan bu yaklaşımın yönlendirici fikri insanın ruh ve bedenden müteşekkil bir bütün olduğudur. Dolayısıyla Belhî'ye göre hastalığa yol açan maddî sebeplerle ruhî sebepleri bir arada ele almanın büyük faydası vardır. Bu yönlendirici fikrin Belhî'yi psikosomatik hastalıklar kavramına büyük ölçüde yaklaştırdığı söylenebilir. Ayrıca iklim, tabii çevre, fizyolojik yapı gibi faktörlerin yanı sıra yeme, içme, cinsî münasebet, uyku vb. gündelik hayatı ilgilendiren hususlardaki rejimlerin beden ve ruh sağlığı üzerindeki etkilerini uzun uzun inceleyen Belhî, müziğin bedenî ve ruhî hastalıkların tedavisindeki önemine de işaret eder. Kontrolsüz öfke, yersiz korkular ve derin endişeler şeklinde beliren psikolojik hastalıkların davranış bozukluklarına yol açması ve neticede bir yandan nevrotik hastalıkların, diğer yandan da ahlâkî kötülüklerin insan ruhunda yerleşmesi sonucunu doğuracağından Belhî'nin yaklaşımında ruhanî tıp terimi hem bir ölçüde psikoterapiye hem de ahlâk ilmine işaret edecek şekilde tıp, ahlâk ve psikoloji sahalarını birleştirir. *Meşâlihu'l-ebdân*'ın Süleymaniye Kütüphanesi'nde iki yazma nüshası vardır (Ayasofya, nr. 3740, 3741). Bu nüshalardan ikincisinin tıpkıbasım halinde neşri Fuad Sezgin tarafından yapılmıştır (Frankfurt 1984).

2. Şuverü'l-eḳālîm. Takvîmü'l-büldân adıyla da anılır. Bu esere ait tek yazma nüshanın Necef'te (Mektebetü'l-hakîm el-âmmé, nr. 632) bulunduğu tesbit edilmiştir (*Resâ'ilü Ebi'l-Ḥasan el-Âmirî...*, s. 165). Kitabın adı Belhî'ye ait eserlerin listesinde geçmemektedir. Ancak Makdisî'nin *Aḥsenü't-teḳâsîm fî ma'rife'ti'l-eḳālîm*'i gibi klasiklerdeki kayıtların yanı sıra modern araştırmalar bakımından da bu eserin Belhî'ye aidiyeti konusunda kuşku yoktur. *Tefsîru Şuverü'l-eḳālîm* için kaleme alınmış bir açıklama olması mümkündür.

Belhî'nin günümüze ulaşmayan eserleri ise şunlardır: *Ḳavârî'ül-Ḳur'ân*, *Ḡaribü'l-Ḳur'ân*, *Naẓmü'l-Ḳur'ân*. Bu üç eser tefsirle ilgili olup bunlardan özellikle sonuncusunun çağın tefsir bilginlerinin övgüsünü kazandığı belirtilmektedir. *Esmâ'üllâhi te'âlâ ve şifâtühü*

adlı eseri akaide dairdir. *Şerâ'i'ul-ed-yân, el-İbâne 'an kemâli'd-dîn, 'İşmetü'l-enbiyâ', er-Red 'alâ 'abedeti'l-ev-şân, el-İbâne 'an 'ileli'd-diyâne*. Bu eserleri ise dinler tarihi ve kelâm sahalarını birlikte kuşatan çalışmalardır. *Aḳ-sâmül-'ulûm* felsefî ilimlerin tasnifine ait olup Kindî'den mülhemdir ve herhalde öğrencisi İbn Ferî'nün *Cevâmî'ul-'ulûm*'una da kaynaklık etmiştir. Aristo'nun *es-Semâ' ve'l-'âlem* (*De Caelo et Mundo*) adlı eserinin ilk bölümüne yazdığı şerhi Sâmanî Veziri Ebû Ca'fer el-Hâzin'e ithaf etmiştir. Bu bölümdeki cisim, mekân ve hareket kavramlarına getirilen açıklamalar, Belhî'nin asıl ilgi alanı olan astronominin mekanik zeminini tahlil gayesine yönelik olmalıdır. *Fazîletü 'ulûmî'r-riyâziyyât, Kitâbü Mâ ya-şihhu min aḥkâmî'n-nücûm*. Bu eserler matematiğin önemini kavramış bir astronomi bilgininin ilmi anlayışını yansıtır. *Edebüs-sulṭân ve'r-ra'îyye, Fazlül-melik, Kitâbü's-Siyâseti'l-kebîr, Kitâbü's-Siyâseti's-şagîr*. Bu eserleri de siyasetle ilgili olup İslâm dünyasında Mâverdi'ye kadar uzanan bir etkiye sahip bulunmuş görünmektedir (Halîfât, s. 167).

Belhî'ye nisbet edilen ve Clément Huart tarafından Fransızca tercümesiyle birlikte neşredilen *el-Bed' ve't-târîḥ* adlı eserin (Paris 1899-1919) Belhî'nin ölümünden sonra yazıldığı anlaşılmış, gerçek müellifin Mutahhar b. Tâhir el-Makdisî olduğunda ittifak edilmiştir (Brockelmann, I, 222; Ziriklî, VII, 159). Ancak Abdullah Ni'met, Tevhîdî'nin *Taḳrîzü'l-Câhiẓ* adlı eserinde Belhî'ye nisbet ettiği *Kitâbü'l-Bed' ve'l-me'âl* adını taşıyan eserin *Kitâbü'l-Bed' ve't-târîḥ* olabileceğini ileri sürmektedir (*Felâsifetü's-Şi'a*, s. 117, 127).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Zeyd el-Belhî, *Meşâlihu'l-ebdân ve'l-enfûs* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1984; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 153, 357; İbn Ferî'nün, *Cevâmî'ul-'ulûm* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1985; Şehristânî, *el-Milel* (Kilânî), II, 158; Beyhakî, *Tetimme*, s. 26 vd.; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, III, 64-66; Safedî, *el-Vaḳf*, VI, 378, 409-413; Dâvûdî, *Ṭabaḳâtü'l-müfessirîn*, I, 42-43; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 222, 408; *Hudûdü'l-'âlem* (Minorsky), s. 15-23; Ziriklî, *el-'Âlâm* (Fethullah), I, 131; VII, 159; Abdullah Ni'met, *Felâsifetü's-Şi'a*, Beyrut 1987, s. 116-127; *Resâ'ilü Ebi'l-Ḥasan el-Âmirî ve şezerâtühü'l-felsefiyye* (nşr. Sahbân Halîfât), Amman 1988, s. 163-172; İlhan Kutluver, *İslâm Felsefesi Tarihinde Ahlak İlminin Teşekkülü* (doktora tezi, 1990), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, nr. 647, s. 128-154; D. M. Dunlop, "al-Balkhî", *EP²* (İng.), I, 1003; W. Montgomery Watt, "Abû Zayd Balkî", *EIr*, I, 399-400.

İLHAN KUTLUVER

BELHÎ, Ebû'l-Kâsım

(bk. KÂBİ).

BELHÎ, Muhammed b. Fazl

(bk. MUHAMMED b. FAZL el-BELHÎ).

BELÎ (Benî Belî)

(بنو بلي)

Kahtânîler'e mensup
büyük bir Arap kabilesi.

Kahtânîler'den Kudâa'nın bir kolu olan kabile adını Belî b. Amr b. Hâfî b. Kudâa'dan almıştır. Belî'nin iki oğlu Ferân ve Henî'nin nesli zamanla çoğalarak büyük bir kabile oluşturmuştur.

Belî kabilesi önceleri Kızıldeniz'in doğu sahillerinde, Cüheyne ile Cüzâm kabilelerine ait araziler arasında Teymâ civarında yaşıyordu. Daha sonra Kızıldeniz'in batısına geçip Mısır topraklarında İhmîm bölgesinin dağlık kesimlerine yerleştiler ve Mısır içlerine kadar yayıldılar. Bir kısmı ise Endülüs'e kadar gitti. Belî kabilesinden bazı aileler de İslâm'dan önce Yesrib'e gelip yerleşmişlerdi. Kabileden İslâmiyet'i ilk kabul edenler bunlar olup aralarında Kâ'b b. Ucre el-Belavî, Ebû'l-Heysem b. Teyyihân, Ma'n b. Adî ve Âsım b. Adî gibi meşhur şahsiyetler vardır.

Hicretin 8. yılında (629) Hz. Peygamber Amr b. Âs kumandasındaki 300 kişilik bir kuvveti Belî kabilesi üzerine gönderdi. Zâtüsselâsil Seriyyesi diye adlandırılan bu harekât sırasında düşmanca tavır takınan Belî kabilesi ve Kudâa'nın diğer kolları küçük bir çarpışmadan sonra dağıldılar. Ancak aynı yıl Lahm, Cüzâm, Belkayn ve Behrâ kabilelerinden kalabalık bir grupla Mûte Savaşı'nda Bizans safında yer alarak müslümanlara karşı savaştılar. 9 (630) yılında Rûveyfî b. Sâbit başkanlığındaki Belî heyeti Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'le görüştü ve müslüman oldu. Fakat bu durum fazla devam etmedi; Hz. Peygamber'in vefatından sonra meydana gelen irtidat olayları sırasında Hz. Ebû Bekir, Amr b. Âs kumandasında gönderdiği orduyla kabileden isyan ve irtidat edenleri cezalandırmak zorunda kaldı. Kabile mensupları Yermük Savaşı ve diğer savaşlarda da İslâm ordularına karşı Bizans İmparatorluğu safında çarpışmışlar, fakat mağlûp olarak dağılmışlardır. Hz. Ömer'in izniyle Mısır'a göç eden kabile mensupları zamanla müslüman olmuşlardır. Be-